

DA LI ĆE SRBIJA BIRATI PREDSEDNIKA?

Lokalni i parlamentarni izbori u Srbiji su raspisani, vodeće stranke su predale izborne liste i počele borbu za glasove ali ostala je još jedna dilema – da li će u maju biti održani i vanredni predsednički izbori?

Predsednički izbori u Srbiji bi u redovnom terminu trebalo da se održe početkom 2013. godine. Prema Ustavu Srbije mandat predsednika Republike traje pet godina, a poslednji izbori na kojima je pobedio sadašnji predsednik Boris Tadić održani su u februaru 2008. godine.

Da će predsedničkih izbora verovatno biti možda najbolje govori činjenica da je izborna kampanja vladajuće Demokratske stranke (DS), čiji je lider Tadić, za sada potpuno predsednička i personalizovana. U spotovima demokrata (narodni naziv za DS) pojavjuje se samo predsednik Tadić, on lično daje izborna obećanja i dominira na javnim skupovima koje organizuje ova stranka. Bez obzira što su sve stranke u Srbiji „liderske”, odnosno u njima i faktički i medijski dominira lider za Demokratsku stranku to nije uobičajeno. Ipak je to stranka koja u svojim redovima ima i premijera i većinu ministara i predsednika pokrajinske vlade u Vojvodini i višedesetina gradonačelnika među kojima su prvi čovek Beograda i nekih drugih najvećih gradova u Srbiji. Zato, insistiranje u dosadašnjoj kampanji samo na lideru stranke može da znači samo jedno – da je sve što je DS do sada ponudila biračima uvod u kampanju za predsedničke izbore.

Odgovor na pitanje da li će u Srbiji u maju birači glasati za predsednika ili ne potrebno zavisi od toga ko može da ima koristi od održavanja ovih izbora?

Nesumnjivo je da bi najviše koristi imala vladajuća Demokratska stranka (DS) čiji je lider upravo sadašnji predsednik Srbije Boris Tadić. Tadićev lični rejting je bolji nego što ga ima stranka te je samim tim logično da se očekuje da bi održavanje predsedničkih istovremeno sa parlamentarnim i lokalnim donelo DS-u veći uspeh. Iskustvo sa političkim kampanjama u Srbiji pokazuje da u slučaju održavanja izbora za više tela istovremenih nije moguće voditi istovremeno više kampanja, odnosno da jedna od kampanja uvek dominira nad ostalim. Zato će u slučaju da predsednički izbori budu raspisani ova kampanja „pokriti” sve ostale (parlamentarne i lokalne). To zvuči paradoksalno jer prema Ustavu, predsednik ima manje vlasti od parlamenta i vlade ali politička realnost u Srbiji izgleda tako. Tome doprinose i činjenica da su predsednički izbori u Srbiji direktni, odnosno da predsednika biraju svi birači pa je samim tim njegov legitimitet veoma snažan u odnosu na ovlašćenja koja ima kao i da su kandidati za predsednika lideri najjačih stranaka. Pored toga, kako smo već rekli, pošto u dosadašnjoj kampanji DS-a dominira upravo predsednik Tadić to znači da DS u slučaju raspisivanja predsedničkih izbora ne bi morala da menja izbornu strategiju i nastup u javnosti. Raspisivanje predsedničkih izbora bi pomoglo DS-u da reši jedan od najvećih problema u izbornoj kampanji – pitanje kandidata za premijera. Za razliku od najjače opozicione stranke, Srpske napredne stranke (SNS) koja je svog lidera Tomislava Nikolića već kandidovala za premijera, demokrate nemaju kandidata za ovu funkciju. Razloga za to ima više, ali najvažniji je da unutar same stranke DS-a u ovom trenutku nije moguće postići konsenzus oko toga ko bi trebalo da bude premijer.

U samoj stranci vlada uverenje da budući premijer treba da bude snažna politička figura jer se pokazalo iz iskustva prošle vlade da premijer – tehokrat ne može da vodi vladu sastavljenu predstavnika političkih stranaka. Problem je u tome što osim lidera stranke Tadića koji ima neprikosnoveni autoritet i njegovog zamenika Dragana Đilasa koji je odlučio da se kandiduje za gradonačelnika Beograda u samoj DS ne postoji nijedan drugi funkcioner koji bi mogao da dobije opštu podršku partije za kandidaturu za premijera. Pošto oko kandidata za premijera nema saglasnosti ovo pitanje može da postane hendikep u predstojećoj kampanji posebno ako se ima u vidu da najjača opoziciona stranka ima kandidata za premijera i da je to lider te stranke. Dodatni problem demokratama predstavlja činjenica da javnu želju da bude premijer pokazuje i Ivica Dačić, sadašnji vicepremier i ministar policije i lider Socijalističke partije Srbije (SPS), manjeg koalicionog partnera u vladajućoj koaliciji. Lider socijalista (narodni naziv za SPS) svoju šansu da postane premijer vidi upravu u činjenici da u DS-u nema dogovora oko toga ko će biti premijer ako ova stranka pobjedi na izborima kao i da bez njegove stranke nema buduće vlade. Sve je to neprijatno za vladajuće demokrate i može da utiče na izborni rezultat. Zato, raspisivanje predsedničkih izbora – DS-u rešava ovaj problem.

Zakupljena predsedničkom kampanjom javnost se više neće baviti pitanjem ko su kandidati za premijera. Razlog više za raspisivanje i izbora za predsednika je i činjenica da čak ni pobjeda DS-a na parlamentarnim izborima u maju ne garantuje pobjedu kandidata ove stranke na izborima za predsednika naredne godine.

U samom DS-u postoji strah da bi zbog teške ekonomske situacije u zemlji, ako birači ne budu zadovoljni radom nove vlade, mogli da kazne ovu stranku na predsedničkim izborima. Razlog više je što se u ovoj kampanji kako vlast, tako i opozicija olako daju obećanja građanima tako da je razočaranje vladom ko god daje bude činio posle nekoliko meseci gotovo izvesno. Zato, se čini da su šanse DS-a da njihov lider Tadić bude ponovo izabran za predsednika veće u maju ove godine nego početkom sledeće godine. Na kraju, priča oko održavanja vanrednih izbora za Predsednika Republike je toliko prisutna u javnosti poslednjih mesec dana da bi njihovo neodržavanje sada u maju moglo da se protumači kao slabost samog Predsednika ili DS-a, odnosno strah da ne mogu da pobjede na ovim izborima. To može da ima posledice kako na izbore koji se održavaju u maju, ali i na redovne predsedničke izbore. Jednostavno rečeno, ako DS nije mislima ozbiljno na održavanje prevremenih predsedničkih izbora nije trebalo ni da ih pominje u javnosti.

Odlučujući da li će biti vanrednih predsedničkih izbora ili ne demokrate će morati da uzmu u obzir i negativne posledice ove odluke. Prvo, da bi se održali vanredni izbori predsednik Tadić mora da podnese ostavku. Bez obzira što bi Tadićeva ostavka mogla da biračima bude prihvatljivo obrazložena, da je u pitanju želja da se smanje troškovi države odnosno da se ne održavaju dva puta izbori za godinu dana, ulazak u izbornu kampanju sa podnetom ostavkom predstavlja hendikep. Pored toga, ukoliko predsednik Tadić podnese ostavku on ne bi obavljao funkciju predsednika tokom izborne kampanje (prema Ustavu Srbije kada predsednik Republike podnese ostavku funkciju predsednika do izbora novog obavlja predsednik Narodne skupštine). To znači da ne bi mogao da tokom kampanje obavlja državničke poslove što je značajan deo njegove kampanje kao i imidža.

Na kraju krajeva, kada se predsednik koji trenutno obavlja tu funkciju kandiduje za novi mandat osnova njegove kampanje je njegov dotadašnji rad i obavljanje državnih obaveza. Toga bi Tadić bio lišen u slučaju ostavke, odnosno formalno bio rabnopravan sa svojim glavnim izazivačem Nikolićem. I na kraju, najveći problem je što druge stranke vladajuće koalicije izuzev demokrata i socijalista nemaju ozbiljne kandidate za predsednike. To se pre svega odnosi na Liberalno-demokratsku partiju (LDP) i Ujedinjene regione Srbije (URS). Realno je očekivati da ove dve stranke ukoliko predsednički izbori budu raspisani zajedno sa parlamentarnim i lokalnim izborima ostvare slabiji izborni rezultat nego što bi to bio slučaj da se predsednički izbori ne održavaju istovremeno sa parlamentarnim. Razlog je jednostavan. Ove stranke ne mogu da podrže Tadića za predsednika jer bi se to odrazilo direktno na njihov (ne)uspeh. Kandidati za predsednika koji ove dve stranke mogu da ponude su takvi da će deo njihovih glasača glasati za Tadića kao kandidata za predsednika. To će biti još izraženije jer je realno očekivati da se u duelu dva favorita u trci za predsednika lidera DS Tadića i lidera SNS-a Nikolića stvori referendumska atmosfera zbog koje je će i jedan i drugi dobijati glasove i onih koji nisu pristalice njihovih stranaka. Većina birača u Srbiji (mada ove dve stranke imaju birače koji su obrazovaniji i potiču iz urbanijih sredina) nije u stanju da napravi razliku odnosno da glasa na više izbornih lista za različite stranke. U prevodu to znači više glasova za Tadića i DS, ali manje za LDP i URS. Posledica može da bude da DS osvoji više glasova ali da zato nema sa kim da napravi vladu posle izbora jer njeni manji koalicioni partneri možda ne uđu u parlament. Pored toga, ukoliko predsednički izbori budu raspisani, DS neće moći da vodi samostalne kampanje za glavni grad Srbije Beograd kao i za parlament severne pokrajine Vojvodina. Naime, DS u Beogradu ima harizmatičnog gradonačelnika Dragana Đilasa dok je lider ove stranke u Vojvodini uspešni Bojan Pajtić. Obojica su potpredsednici DS-a ali su uspeli da u javnosti dobiju širu podršku od one koju ima njihova stranka. Upravo zbog toga, njihove samostalne kampanje u Vojvodini i Beogradu bi imale veće šansi za uspeh. U slučaju rasisivanja predsedničkih izbora samostalne kampanje u Beogradu i Vojvodini skoro da nije moguće voditi što će dovesti da će i ovim sredinama uspeh DS-a biti jednak uspehu koji se ostvari na predsedničkim izborima.

Osim demokrata i naprednjaka, jedina stranka kojoj odgovara raspisivanje predsedničkih izbora je Socijalistička partija Srbije. Ova stranka čiji je predsednik bio bivši srpski predsednik Slobodan Milošević se pod vođstvom novog lidera Ivica Dačića potpuno transformisala u modernu partiju levice. Dačić je tokom protekle četiri godine obavljao funkcije vicepremijera i ministra policije i najbolje je ocenjen ministar u srpskoj vladi. Njegov lični rejting je viši od rejtinga stranke tako da mu odgovara raspisivanje predsedničkih izbora. On je već objavio da će biti kandidat za predsednika, poručio da će pobediti i Tadića i Nikolića u kampanju ulazi suvereno. Naravno, Dačić zna da neće biti predsednik, ali je uveren da mu treće mesto u predsedničkoj trci otvara put ka njegovom cilju – mestu premijera. Naime, jasno je da ni Tadić, ni Nikolić neće pobediti u prvom izbornom krugu. Ukoliko dođe do drugog kruga tada će i jednom i drugom trebati podrška trećeg ako žele da budu izabrani za predsednika. Upravo, tu je šansa za Dačića – da traži i dobije mesto premijera.

Najjačoj opozicionoj stranci, Srpskoj naprednoj stranci, odgovara raspisivanje vanrednih predsedničkih izbora. Upravo zbog toga, lider ove stranke Nikolić je više puta pozvao Tadića da raspiše izbore za predsednika. Naprednjaci bi u slučaju predsedničkih izbora dobili deo glasova drugih stranaka sa desnice i sasvim sigurno bi ostvarili bolji izborni rezultat. Mogli da računaju na deo glasova birača Demokratske stranke Srbije (DSS) bivšeg premijera Srbije Vojislava Koštunice kao i na deo glasača svoje bivše stranke ultranacionalističke Srpske radikalne stranke (SRS). Jednostavno u duelu Tadića i Nikolića ovi birači bi glasali za Nikolića u strahu da ne pobeđi Tadić koji im ipak nije ideološki blizak. Održavanje predsedničkih izbora bi mogla da nanese SRS-u takvu štetu da ova stranka možda ne bi ušla u parlament. Bez obzira što SRS i DS nemaju nikakvih programskih sličnosti i zalažu se za potpuno drugačije vrednosti u društvu one su u ovom trenutku na neki način saveznici. Naime, glavni oponent vladajućim demokratama naprednjaci nastali su cepanjem SRS-a. Upravo zato su naprednjaci u ovom trenutku veći protivnik SRS-u nego demokrate. Zato je interes demokrate da SRS bude što jača, jer je jasno da ova stranka nikada neće ući u postizbornu koaliciju sa SNS-om. Lider SRS-a Vojislav Šešelj se nalazi u Hagu (Holandija) gde mu se sudi pod sumnjom da je počinio ratne zločine i ne može da učestvuje u politici. Zanimljivo je da je vlada Srbije ove nedelje dala garancije Haškom tribunalu kako bi Šešelj mogao da se vrati u Srbiju i da na slobodi čeka izricanje presude. Naravno, do završetka postupka Šešelj ne može da se bavi politikom niti da nastupa u javnosti, ali očigledno je da se računa da bi sama njegova pojava u zemlji iz koje je otišao 2003. godine smanjila rejting naprednjacima i povećala ga radikalima. Inače, SRS, osim Šešelja, nema kandidata za predsednika tako da održavanje predsedničkih izbora može da je spusti ispod cenzusa. To najviše odgovara naprednjacima.

Eventualno održavanje predsedničkih izbora bi kako stoje stvari bitno promenilo odnos snaga i šanse pojedinih stranaka u maju. Zato nije nevažno hoće li biti raspisani ili ne. U svakom slučaju odgovor ćemo znati do 5. aprila kada je poslednji trenutak da budu raspisani kako bi građani Srbije na izborima 6. maja birali i predsednika.